

DI TÍCH MỘ ÔNG CẢ TRƯỞNG TRẦN VĂN LONG (THÀNH PHỐ THỦ DẦU MỘT, TỈNH BÌNH DƯƠNG)

■ NGUYỄN HỮU LỘC (*)

Ông Trần Văn Long (1843-1904) là một nhân vật gắn với lịch sử của vùng đất Thủ Dầu Một – Bình Dương. Theo gia phả của dòng họ Trần thì ông còn có tên là Trần Công Long, tự Chánh Trung, hiệu Cẩn Thận. Sinh thời, ông từng giữ chức Cả trưởng của làng Phú Cường, ngoài ra ông cũng là một phú hộ giàu có, sở hữu nhiều trại cửa xẻ gỗ nằm dọc theo bờ sông Sài Gòn.

Mặt trước ngôi mộ ông Trần Văn Long

Toàn cảnh ngôi mộ

1. Kiến trúc khu mộ ông Trần Văn Long

Ngôi mộ ông Trần Văn Long là một trong số những ngôi mộ cổ tiêu biểu của tỉnh Bình Dương, ngôi mộ thường được người địa phương gọi là mộ Ông Cả. Hiện nay, ngôi mộ nằm trên một ngọn đồi lớn có chiều cao khoảng 10m tại khu vực ngã ba Sò Đo (Lò Chén), trên đồi là khu rừng chồi lâu năm. Mặc dù vị trí của khu đồi này nằm ngay sau trường THCS Chánh Nghĩa nhưng để vào được ngôi mộ thì phải đi qua đất nhà bà Lê Thị Mo, số E98/48 Bùi Quốc Khánh, tổ 48, khu phố 6, phường Chánh Nghĩa, thành phố Thủ Dầu Một, tỉnh Bình Dương.

Ngôi mộ nằm ở rìa đông bắc của khu đồi, bao quanh chân đồi là vòng tường bao được xây bằng đá ong có tác dụng chống xói lở cho khu vực chân mộ. Tổng thể của ngôi mộ gồm các kiến trúc: Cổng mộ, bình phong tiền, tường bao quanh mộ gắn với bình

phong hậu; trong khuôn viên ngôi mộ được lát gạch thẻ, ở vị trí trung tâm là năm mộ và góc trái phía trước còn có miếu Thổ Thần.

Bao quanh ngôi mộ là phần tường bao có kích thước 900x1100cm được xây bằng đá hộc xếp hình da quy rất vững chắc, phía trên được viền một hàng gạch thẻ để trần có chức năng trang trí. Phần tường bao này càng vào trong thì giạt cấp cao dần lên với 6 cấp. Tường bao phía sau được xây cao lên tạo bình phong hậu. Phía trên tường bao này về sau đã được con cháu họ Trần cho tu bổ và xây thêm dây hàng rào chắn song bê tông theo kiến trúc phương Tây. Ở vị trí phía trước được trổ một cổng rộng 1,5m để vào mộ, hai bên được giới hạn bằng hai trụ cổng vuông (72x72cm), có chiều cao 180cm. Trước hai trụ có đắp nổi cặp liễn đối chữ Hán bằng vữa nhưng rất tiếc đã bị tróc lở gần hết, hiện chỉ còn 2 chữ đầu ở vế trái là: 丁 財 “Đinh tài”.

(*) Thạc sĩ, Bảo tàng Lịch sử TP.HCM – Email: nguyennhuuloc.btls@gmail.com

Từ cổng mộ nhìn thẳng vào trong là bình phong tiền hình chữ nhật, được vát hai góc, có kích thước 125x138cm. Bình phong được đặt trên một chiếc bệ cao ba cấp, tất cả đều được xây dựng bằng đá học xếp hình đa quy và không có hình thức trang trí nào.

Phần nắm mộ có kích thước 260x360cm được ghép bằng các phiến đá xanh có kích thước lớn (cự thạch), bốn góc là 4 trụ búp sen (40x40x100cm) được chế tác rất mỹ thuật. Trước mộ dựng một tấm bia bằng đá Non Nước màu trắng có kích thước 60x93cm đặt trên bệ chân quỳ. Vành bia và trán bia được chạm khắc rất tinh xảo các đề tài như: Cá hóa long, lưỡng long tranh châu, hồi văn bán công, hồi văn đa quy... Nội dung chính của tấm bia khắc 61 chữ Hán Nôm có nội dung như sau:

大南，富强奇長顯考姓陳字正中謹慎府君之墓。

年生癸卯，至於甲辰元月初陸而終。

立誌并妻曾氏廬，長男陳公平，次男陳公孝，內孫陳公勤，陳公禮同立石。

Phiên âm:

Đại Nam, Phú Cường Cả trưởng hiển khảo tính Trần tự Chánh Trung, Cẩn Thận phủ quân chi mộ.

Niên sinh Quý Mão, chí ư Giáp Thìn nguyên nguyệt sơ lục nhi chung.

Lập chí tịnh thê Tăng Thị Lôi, trưởng nam Trần Công Bình, thứ nam Trần Công Hiếu, nội tôn Trần Công Cẩn, Trần Công Lễ đồng lập thạch.

Tạm dịch:

Mộ của người cha họ Trần tự Chánh Trung, hiệu Cẩn Thận là Cả trưởng làng Phú Cường nước Đại Nam.

Sinh năm Quý Mão (1843), mất ngày mùng 6 tháng giêng năm Giáp Thìn (1904).

Vợ là Tăng Thị Lôi, con trai trưởng Trần Công Bình, con trai thứ Trần Công Hiếu; cháu nội Trần Công Cẩn, Trần Công Lễ cùng lập bia.

Tấm bia sau mộ làm bằng đá xanh và được tạo dáng hình cuốn thư có kích thước 990x1250cm, xung quanh chạm trang trí các hình ảnh mặt trời, mây, bụi trúc và hồi văn hình học rất mỹ thuật. Phần giữa khắc bài minh với 128 chữ Hán có nội dung ca tụng công đức của ông Trần Văn Long. Cuối bia còn có dòng minh văn cho biết niên đại là: 成泰十六甲辰年仲夏吉旦立誌 “Thành Thái thập lục Giáp Thìn niên trọng hạ cát đán lập chí” (Lập bia vào ngày lành tháng 5 năm Thành Thái thứ 16, Giáp Thìn – 1904).

Ngoài ra, trong khuôn viên ngôi mộ còn có miếu Thổ Thần được xây bằng gạch, tạo hình như một ngôi nhà 2 mái lợp ngói ống, bên trong có 2 chữ Hán lớn: 后土 “Hậu Thổ”, hai bên là cặp liễn đối quán thủ chữ “Hậu Thổ” có nội dung như sau:

后恩環抱，

土德扶持。

Phiên âm: Hậu ân hoàn bảo,

Thổ đức phù trì.

Tạm dịch: Ân sâu dày bao phủ,

Đức Thổ Địa phù trì.

Trải qua hơn 120 năm tồn tại, mặc dù được con cháu chăm sóc tốt nhưng ngôi mộ của ông Trần Văn Long đã có nhiều chỗ bị xuống cấp, một số đoạn tường rào bị gãy đổ, các câu đối trên cổng mộ bị bong tróc, bia sau mộ bị nghiêng lệch. Hiện nay, ngôi mộ đang nằm trong quy hoạch mở rộng trường THCS Chánh Nghĩa và có nguy cơ bị giải tỏa trong tương lai.

2. Nhận xét và kiến nghị

Tính đến thời điểm hiện nay (2024), ngôi mộ của ông Trần Văn Long đã có niên đại đúng 120 năm. Như

Bình phong tiền

Bia sau mộ

vậy, đây là một ngôi mộ cổ tiêu biểu bằng chất liệu đá còn sót lại trên địa bàn tỉnh Bình Dương, ngôi mộ còn bảo lưu nhiều giá trị độc đáo:

- Giá trị kiến trúc: Ngôi mộ là chứng tích về nghệ thuật chạm khắc đá thủ công truyền thống của người Việt Nam. Các thành phần của ngôi mộ chủ yếu làm từ chất liệu đá. Thông qua bàn tay khéo léo của các nghệ nhân, các khối đá trong tự nhiên đã biến thành các tác phẩm chạm khắc (hoa văn, chữ Hán Nôm) có giá trị nghệ thuật... Tất cả được gắn kết hài hòa tạo cho ngôi mộ có giá trị cao về mặt thẩm mỹ và đảm bảo tính vững chắc trường tồn theo thời gian.

- Giá trị lịch sử: Ngôi mộ gắn với thân thế ông Trần Văn Long – Người đã xây dựng và là chủ nhân đầu tiên của ngôi nhà cổ số 21 Ngõ Tùng Châu, phường Phú Cường, thành phố Thủ Dầu Một, tỉnh Bình Dương. Đây là một di tích kiến trúc nghệ thuật đã được xếp hạng cấp quốc gia vào năm 1993. Thông qua hệ thống văn bia chữ Hán Nôm khắc tại ngôi mộ còn cung cấp thêm nhiều thông tin về địa danh hành

chính (tên nước, tên làng truyền thống ở vùng Thủ Dầu Một xưa), về tên chức quan, về niên hiệu... giúp ích cho công tác nghiên cứu khoa học.

- Giá trị về tín ngưỡng dân gian: Việc xây mộ, chôn cất và thờ cúng người quá cố cùng với tín ngưỡng thờ Thổ Thần ở khu mộ vừa thể hiện tình cảm “cây có cội, nước có nguồn”, vừa là bức tranh trực quan sinh động phản ánh về hoạt động tín ngưỡng dân gian – một yếu tố không thể thiếu trong đời sống tâm linh của cư dân người Việt tại Bình Dương.

Với những giá trị nêu trên đã chứng minh ngôi mộ của ông Trần Văn Long là một di tích tiêu biểu gắn với lịch sử của vùng đất Bình Dương. Do đó, chúng tôi kiến nghị các cơ quan quản lý di sản văn hóa ở Bình Dương cần tiến hành nghiên cứu, đánh giá toàn diện về giá trị của ngôi mộ ông Trần Văn Long để làm cơ sở đề xuất với các cơ quan có thẩm quyền xem xét đưa ngôi mộ này vào danh mục kiểm kê di tích của địa phương, từng bước xây dựng hồ sơ xếp hạng cho di tích này./.